

IMPLEMENTATION OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD

List of issues to be taken up in connection with the consideration of the second periodic report
of the Republic of Poland (CRC/C/70/dod.12)

PART I

A. Data and Statistics

1. Demographic data of the under 18 population (disaggregated by gender, ethnic, and national background) for the years 1999, 2000 and 2001.

Population aged 0-17 disaggregated by gender for the years 1999, 2000, 2001.

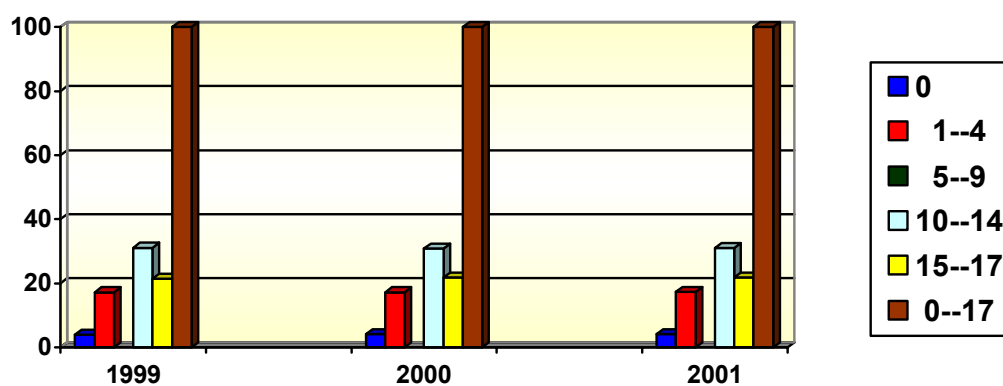
1999			
Age	Total	men	women
In absolute numbers			
0-17	9613822	4924365	4689457
0	379136	194782	184354
1-4	1650181	848750	801431
5-9	2535746	1299191	1236555
10-14	2992552	1531753	1460799
15-17	2056207	1049889	1006318
Percentage of the population aged 0-17			
0-17	24,9	26,2	23,6
0	3,9	4,0	3,9
1-4	17,2	17,2	17,1
5-9	26,4	26,4	26,4
10-14	31,1	31,1	31,1
15-17	21,4	21,3	21,5

Central Statistical Office data

2000			
Age	Total	men	women
In absolute numbers			
0-17	9304735	4767382	4537353
0	375782	193379	182403
1-4	1602006	824106	777900
5-9	2426791	1243478	1183313
10-14	2868406	1470035	1398371
15-17	2031750	1036384	995366
Percentage of the population aged 0-17			
0-17	24,1	25,4	22,8
0	4,1	4,1	4,0
1-4	17,2	17,3	17,2
5-9	26,1	26,1	26,1
10-14	30,8	30,8	30,8
15-17	21,8	21,7	21,9

2001			
Age	Total	men	women
In absolute numbers			
0-17	8970682	4598658	4372024
0	365912	188221	177691
1-4	1554449	799543	754906
5-9	2312834	1185724	1127110
10-14	2786145	1429519	1356626
15-17	1951342	995651	955691
Percentage of the population aged 0-17			
0-17	23,2	24,5	22,0
0	4,1	4,1	4,1
1-4	17,3	17,4	17,3
5-9	25,8	25,8	25,8
10-14	31,0	31,1	31,0
15-17	21,8	21,6	21,8

Central Statistical Office data

Population of Poland aged 0-17 in percentage terms (CSO data).

2. Data on the amount and proportion of the budgetary allocations and spending on social needs at the central, vovoidship, powiat and gmina levels, for the last three years (1999-2001). In particular, how much was spent on:

a) Education (different types of education, i.e. pre-primary, primary and secondary education as well as extra-curricular activities and programs).

State budget social expenditure – PLN millions

Years	1999	2000	2001
Education	2920,20	1959,90	1780,40

CSO data

Local government budgets social expenditure - PLN milions

Years	1999	2000	2001
Education - total	25185,20	29120,60	26351,90
Including			
Gminas	12989,60	15040,20	14185,80
Cities with powiat status	7544,50	8688,20	7417,20
Powiats	4190,80	4918,70	4309,90
Voivodships	460,30	473,50	439,00

CSO data

b) Health care, including preventive health care programs and health education.

State budget social expenditure – preventive health care – PLN millions

Years	1999	2000	2001
Health care	6312,60	4300,00	4600,80

CSO data

Local government budgets social expenditure – PLN millions

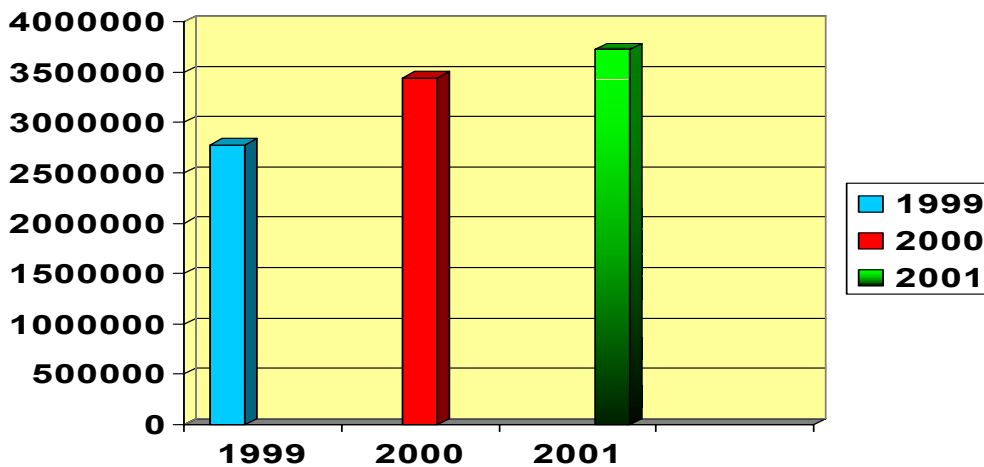
Years	1999	2000	2001
Health care - total	2046,40	2698,00	3473,70
Including			
Gminas	444,50	433,70	373,50
Cities with powiat status	545,10	630,90	693,00
Powiats	542,0	1087,8	1697,8
Voivodships	514,80	545,60	709,40

CSO data

In the years 1999-2001 health care in Poland was financed mostly via health insurance. Health care insurance premium (which is not included in the state budget) constituted 7,5% of taxation basis imposed on natural persons in the years 1999-2000 and 7,75 % in 2001.

Children health care expenditure within the framework of general health insurance (health funds data for the years 1999-2001).

HEALTH FUNDS - TOTAL	THE AMOUNT OF EXPENDITURE - (PLN THOUS.)		
	1999	2000	2001
	2 781 619	3 446 230	3 730 070

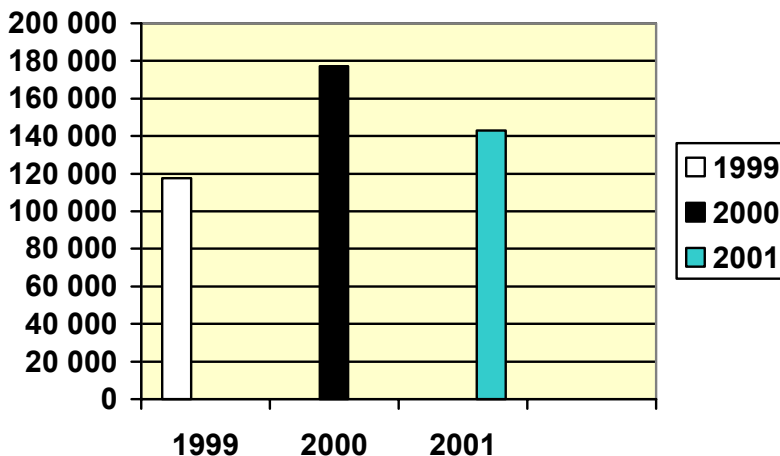
Children health care expenditure within the framework of general health insurance (health funds data for the years 1999-2001).

In the years 1999-2000, Ministry of Health financed several health services and programmes. The most important were: vaccination programme, cancer chemotherapy, neonatal screening, treatment with growth hormone, anti-retroviral treatment for AIDS, HIV vertical infection profilaxis, cardio-surgery.

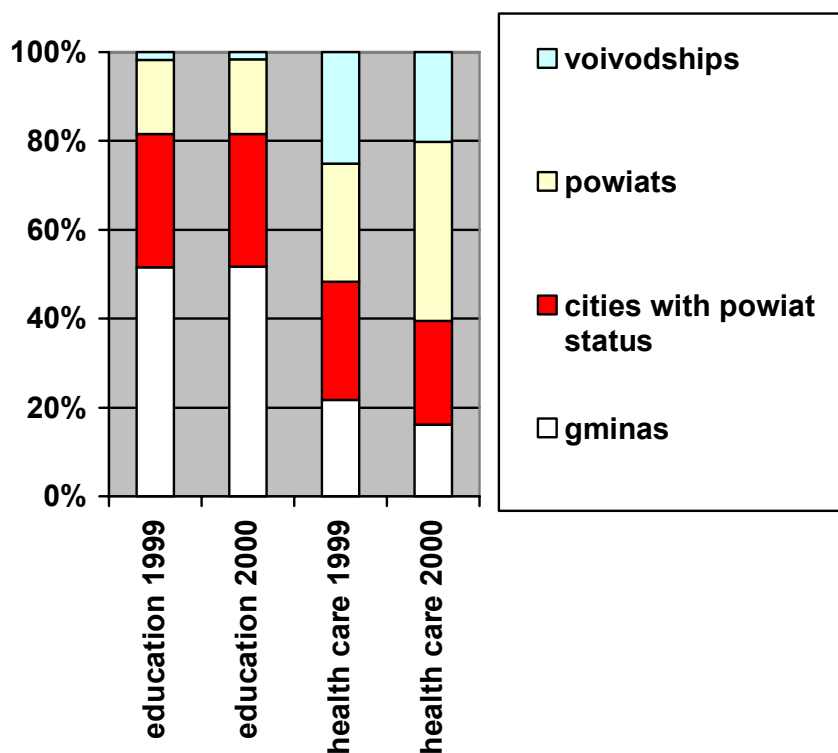
State budget expenditure on children health care

YEAR	1999	2000	2001
health services and programmes financed by Ministry of Health (PLN thous.)	117 548	177 297	142 939

In addition to the above programmes and health services dedicated exclusively to children, Ministry of Health also financed many others, such as organ and bone marrow transplants, haemophilia treatment.

State budget expenditure on children health care (Ministry of Health data).

Local government budgets social expenditure

c) Expenditure on education of children with disabilities.

Education of pupils with disabilities

No.	Specification	Realization		
		1999	2000	2001
1.	The total number of special schools	1.949	2.012	2.001
2.	The total number disabled pupils	146.659	197.140	207.579

Ministry of Education data

Budgetary expenditure on education of pupils with disabilities in Poland (PLN thous.)

No	Specification	Realization		
		1999	2000	2001
1.	Voivod budgets	12 926	12 071	2 308
2.	Local government voivodship budgets	24 573	26 859	52 927
3.	Powiat budgets	354 078	313 416	768 539
4.	Cities with powiat status budgets	301 859	296 109	599 275
5.	Gmina budgets	6 174	3 956	70 695
6.	Ministry of Education budget	2 000	14 604	1 218

Ministry of Education data

d) The juvenile justice system.

For the maintenance of institutions for juvenile offenders in the years 1999 - 2001 the following sums were spent:

1999	2000	2001
PLN 105.697.000	PLN 122.300.000	PLN 119.871.000

The decrease in 2001 is the result of suspending a part of the funds due to a difficult economic situation in Poland.

A number of juveniles is also placed in prisons and pre – trial detention centres. The expenditure on the maintenance of people under 18 years of age is not registered separately It is only the data on the population of this group in particular years (as at 31 December each year) that is available.

1999	2000	2001
1 573 people	2 574 people	2 427 people

e) Programs for the prevention of domestic violence and the protection, recovery and reintegration of victims of abuse.

Based on art. 43 of the Act of 6 June 1997 – Penal Enforcement Code (Official Journal of Law No 90, item. 557, with later amendments) a post – penitentiary help fund is created. In exceptional cases, help is granted to victims of crimes and their families from the resources of this fund.

f) Expenditure on support programs for families in distress and families vulnerable to poverty (in particular families with many children) and programs for the integration of “social orphans” into their families and communities.

Scholarships within the framework of material aid for pupils

Payments to schoolchildren are one of the forms of assistance for families having financial difficulties. Their objective is also to increase the access to education for children and youth from poor families and to enable the implementation of the plan of spreading complete secondary education.

Under Article 91(1) of „the Act on System of Education” (Official Journal of Law June 21, 1996) a pupil is eligible for material aid from the resources anticipated to that end in the State or gmina budget.

Detailed rules, which are the basis for granting material aid to pupils are defined in the Regulation of the Council of Ministers of 4 August 1993 on conditions, forms and procedure

of granting, payment and level of the material aid for pupils (Official Journal of Law. No 67, item.350 later amended).

The rules on granting the material aid as defined in substantial regulations regard pupils in schools for children and youth as well as students of public educational establishments (§ 1.1.) and of non-public establishments (§ 14).

Under those rules, the material aid may be granted to pupils under the following forms of payment:

- Social scholarship
- Award-scholarship for school results
- Scholarship of the President of the Council of Ministers
- Scholarship of the Minister for National Education for exceptionally gifted pupils
- Scholarship of the Minister for Culture and Art for outstanding artistic achievements.
- Free accommodation in student dormitory
- Free nourishment in school canteen, or dormitory cafeteria, or full refund of food expenses in a cafeteria other than at school or in dormitory.
- Emergency allowance

The above-mentioned payments are granted from the financial resources foreseen to that end by the competent authority in the budget of school, the budget of the center for upgrading teachers' qualification or the budget of dormitory.

The Ministry of National Education tempts to widen the scope of material aid for students, and especially to re-vitalize the system of pupil scholarships.

It was in 2000 that additional financial resources were reserved in the state budget for material aid for youth from rural areas.

State budget target reserve – material aid for pupils

YEAR	AMOUNT	SOURCE OF EXPENDITURE ON SCHOLARSHIPS AND PAYMENTS
1999	PLN 24 245 000	State budget reserve No 15 to limit poverty of children and youth
2000	PLN 25 870 000	State budget reserve No 19 to limit poverty of children and youth
	PLN 30 000 000	State budget reserve No 25 for scholarships for youth from rural areas
2001	PLN 64 586 000	State budget reserve No 20 for scholarships and material aid for youth from rural areas

Ministry of Education data

Percentage of pupils receiving scholarships (CSO data for 2000 as at 31 Dec. 2000)

No	School	Percentage of pupils receiving scholarships
1.	Primary schools including special schools	2,25%
2.	Lower secondary schools	2,29%
3.	General secondary schools - total	5,34%
4.	Technical and vocational secondary schools	7,30%
5.	Post-secondary schools	3,80%

Scholarships for pupils from the post-PGR areas

Treasury's Agricultural Property Agency has been implementing „Program of improvement of educational opportunities for children from post-PGR areas” since 1998. The objective of the program is to enable children from post-PGR families to continue their schooling and to obtain secondary level education. The program was constructed in such a way as to enable those pupils who pass the entry examinations to secondary school to receive the scholarship for four or five consecutive years of learning. In secondary schools concrete types of scholarships are awarded depending on the needs of a particular recipient. The scholarship is not paid in cash, but a certified expenditure of recipients is refunded.

650 recipients were involved in the program in 1998. In 1999 1.610 new recipients were selected and in 2000 the Agency distributed further 3.400 scholarships. Financial resources for further 2000 recipients were anticipated for 2001, and in 2002 TAPA plans to widen the scope of the aid by providing scholarships to higher school students and to extend this form of aid to 41 000 pupils and students.

Scholarships granted by local governments

Granting aid to children and youth from families suffering from poverty, which would enable them to start or continue education on its higher levels is becoming a more and more important social task.

Under Art. 91 para 1 of the Act of 7 September 1991 on the System of Education (Official Journal of Law No 67, item. 329 of 21 June 1996 later amended) „a pupil is eligible for material aid from the resources foreseen to that end in the State budget or a budget of the competent local authority”. At present material aid for pupils is granted first of all from the funds of target reserve of the state budget.

3. With reference to child abuse, please provide annual statistical data for the last three years on:

a) the number of individual complaints received annually by the police and other designated bodies in the last three years from victims under 18 (disaggregated by age and gender)

NO DATA

b) the number and percentage of complaints by victims under 18 years of age which have resulted in either a court decision or other types of follow-up (disaggregated by age and gender)

Juvenile victims of detected crimes

Specification	1999		
	Detected crimes	Juvenile victims	Percentage of the total number of victims
Domestic violence (article 207 of penal code)	22 710	283	1,1

Specification	2000		
	Detected crimes	Juvenile victims	Percentage of the total number of victims
Domestic violence (article 207 of penal code)	23 308	606	2,1

Specification	2001		
	Detected crimes	Juvenile victims	Percentage of the number of victims
Domestic violence (article 207 of penal code)	24 200	677	2,3

Police HQ data

c) the number of child victims (disaggregated by age and gender) and vulnerable families that have received counseling and assistance in recovery and reintegration

NO DATA

4. Data on the number of children:

a) who have allegedly committed a crime reported to the police;

NO DATA

b) who are held in pre-trial detention; the average duration of such detention:

1999 – the total of 6080 including 5465 held in child houses and 615 detained in remand houses ,

2000 – the total of 6414, including 5795 held in child houses and 619 detained in remand houses;

2001 – the total 5793, including 5197 held in child houses and 616 detained in remand houses.

(Police HQ data)

The average duration of pre-trial detention – no data.

c) who were sentenced by courts to educational measures;

1999 – 533 minors

2000 – 602 minors

2001 – 641 minors

d) who were sentenced by courts to corrective measures (the average duration of such a detention);

The number of motions to commit minors to houses of correction was the following (Ministry of Justice data)

1999 – 1497 motions

2000 – 1049 motions

2001 – 955 motions

The average duration of detention in the correction house – 13 months.

At the end of December 2001, the number of places in houses of correction was –1177; the average number of the places *de facto* used was 834 which constitutes 76% of the houses of correction capacity. The average duration of stay in a remand house – 6,91 months.

65 % of minors did not stay in a remand house longer than 6 months.

e) the percentage of recidivism cases

NO DATA

f) the number of children under 13 years of age in juvenile reform centers.

NO DATA

5. Statistical data (gender, age, urban/rural areas) per year between 1999 and 2001 on

a) the number of complaints received by police regarding sexual exploitation of children (pornography, prostitution, trafficking);

INSTITUTED LEGAL PROCEEDINGS FOR CHOSEN TYPES OF CRIMES			
Specification	1999	2000	2001
Sexual exploitation of a person under 15 years of age (article 200 para 1 of penal code)	1 148	1 223	1 196
Pornography with participation of a person under 15 years of age (article 200 para 2 of penal code)	12	11	9
Production and dissemination of pornographic materials to persons under 15 years of age (article 202 para 2-3 of penal code)	22	29	38

Police HQ data

b) adults validly sentenced - art. 197 of Penal Code in the years 1999 - 2000

YEARS	CRIMES	NUMBER OF THE SENTENCED - TOTAL -	INCLUDING*			
			cities	villages	Sex	
					M	F
1999	Art. 197 § 1	491	300	189	488	3
	Art. 197 § 1 (children victims)					
	Art. 197 § 2					
	Art. 197 § 2 (children victims)					
	Art. 197 § 3					
	Art. 197 § 3 in connect. with § 1					
	Art. 197 § 3 in connect. with § 2					
2000	Art. 197 § 1	506	299	207	505	1
	Art. 197 § 1 (children victims)					
	Art. 197 § 2					
	Art. 197 § 2 (children victims)					
	Art. 197 § 3					
	Art. 197 § 3 in connect. with § 1					
	Art. 197 § 3 in connect. with § 2					

• including persons sentenced for the crimes committed abroad

Ministry of Justice data

c) the number of child victims of sexual exploitation who have received assistance in recovery and reintegration.

NO OFFICIAL DATA

According to the data presented by „Blue Line” – All-Polish Emergency for Victims of Family Violence 25% of reports concerned assistance for children sexually abused. “No One’s Children” Foundation acting in Warsaw and in the vicinity of Warsaw assisted and supported victims of sexual crimes.

in 1999 - 130 cases,

in 2000 - 150 cases,

in 2001 - 140 cases

B General Measures of Implementation

1. Information on recommendations contained in the committee’s previous concluding observations (CRC/C/15/Add.31, 15 January 1995) in particular related to

a) the problems of violence against children (para 30),

b) the administration of juvenile justice (para 32),

c) children in institutions (para 34).

Ad. a)

Polish law ensures child’s inviolability via regulations of Penal Code. Some procedural improvements have been introduced in the protection of children against violence. So far the police contact with offenders and victims of violence has taken place via interventions at their homes. The lack of follow-up activities and no cooperation with other institutions and organizations made the interventions ineffective.

Regulation no 25/98 of Nov. 10, 1998 of the Police C.-in-C. introduces “Blue Charts” procedure as binding in Poland. The regulation determines procedures of preparing documentation on home interventions. It is a supplement to a legal regulation on the organization of patrolling.

The “Blue Charts” procedure is implemented by policemen who are the first to contact the offenders and victims. So far the cooperation between institutions has been difficult through lack of proper documentation connected with the acts of violence. The consent to pass on the information and the expectations of the harmed persons is of significant importance for the assistance for vulnerable families.

The implementation of the “Blue Charts” procedure was combined with methodological training for policemen and workers of other services and institutions.

Ad. b)

Noticing the necessity to introduce changes to family law, the draft of an act amending Family Code was prepared which provides for obligatory hearing of minors who are over 13 in cases which concern them, and optional hearing of minors under 13.

Besides, amendments to Code of Civil Procedure are being prepared which provide for mediation in family cases and in particular in cases concerning children.

Some legislative work has been initiated aimed at ensuring safety to families vulnerable to violence by reducing contacts of the offender with his family.

Several acts aiming at preventing and combating corporal punishments in correction institutions for minors were introduced. These are the following:

- *Ordinance of the Council of Ministers of June, 5 on the use of coercive measures in houses of correction, remand houses, institutions providing vocational training and correctional schools for juvenile offenders (Official Journal of Law No 67, item 680);*
- *Ordinance of the Council of Ministers of October 17, 2001 on houses of correction and remand houses - which provides for diversity of disciplinary means used in different correction institutions for juvenile offenders (Official Journal of Law No124, item 1359);*
- *Ordinance of the Minister of Justice of September 18, 2001 on the co-operation of houses of correction and remand houses with Police in cases when these institutions are in danger (Official Journal of Law No 12, item 1205);*
- *Regulation of the Minister of Justice of June 29, 2001 on the establishing of remand houses and houses of correction and determining their types and limits of places (Official Journal of Law No 2, item 12).*

Ad. c)

Placement of minors in remand houses and houses of correction takes place on the basis of a final order of the court. Placement of minors in reform centers also takes place on the basis of final order of the juvenile court. In every case the execution of the court's order is preceded by diagnosing a minor by experts – psychologists, psychiatrists, educators. Article 57 paragraph 1 of the Ordinance of the Minister of Justice of October 17, 2001 on houses of correction and remand houses ensures the right of minors to maintain family ties, the right to correspondence, psychological assistance, possibility to contact a lawyer.

According to article 36 paragraph 1 of the Act of October 26, 1982 on the treatment of minors, already in a preliminary inquiry a minor can use the help of a defence lawyer at his/her choice and if the interests of the minor and his/her parents or guardian are conflicting and the minor has no lawyer, the chairman of the court will appoint an attorney *ex officio*. According to article 49 of the Act, in correctional proceedings and in the proceedings whose aim is to commit a minor to a remand house – a minor must have a defence lawyer.

Provisions of the Act of October 26, 1982 on the treatment of minors regulate the way in which a minor should be heard. The regulations guarantee that a minor can freely express his/ her views in the presence of parents or guardians or if this is not possible – school

educator or court – appointed curator. Minors and their parents are provided with copies of decisions which can be appealed.

In remand houses and houses of correction apart from a reform program an educational program is carried out which is adjusted to individual needs of minors.

2. Please indicate if the state party may withdraw its reservations on articles 7 and 38 and the declarations on articles 12 through 16 and article 24, in the light of the Vienna Declaration and Plan of Action of the World Conference on Human Rights of 1993.

The legislation work concerning the state position on the issue was stopped in 1997. There have been legislative and competence changes since then. In the present situation it is necessary to initiate the legislative procedure again.

3. Examples of cases where the Convention has been directly invoked before courts and/or administrative bodies

Example 1

Case ICKN 786/98 ended with the Supreme Court decision of June 6, 2000 quashing the cassation with respect to the judgement of Regional Court (Sąd Wojewódzki) in Olsztyn. In the cassation, among others, the infringement of regulations of article 7 and 8 of the Convention on the Rights of the Child of Nov. 20, 1989 was raised. Referring to the issues raised by the cassation the Supreme Court quoted regulations of the Convention whose infringement was alleged. The Supreme Court did not find the infringement of the regulations. The Supreme Court emphasized that the Regional Court while issuing the appealed decision took into consideration the essential requirement of the best interest of the child which is a general directive of construing and applying the Convention. Therefore it shall be considered in interpreting and applying the legal norms of the Convention.

Example 2

Case ICKN 1122/98 ended with the Supreme Court decision of Dec. 15, 1998 quashing the cassation from the decision of the Regional Court in Radom. Quashing the cassation the Supreme Court referred first of all to article 12 of the Convention on the Rights of the Child.

4. Information on efforts to further ensure compatibility between domestic law and the principles and provisions of the Convention, in particular how the four general principles of

- non-discrimination,
- best interests of the child,
- right to life, survival and development of the child,
- respect for the views of the child,

are being integrated and applied in all judicial, administrative and political decisions.

The protection of the rights of the child in Poland is ensured first of all by the Constitution and also by regulations of family law. The provision of article 72 of the Constitution states that the Republic of Poland ensures the protection of the rights of the child and that everyone has the right to demand of organs of public authority that they defend children against violence, cruelty, exploitation and actions which undermine their moral sense. Moreover, a child deprived of parental care has the right to care and assistance provided by public authorities; in the course of establishing the rights of a child, organs of public authority shall consider and, insofar as possible, give priority to the views of the child. In order to strengthen the protection of the rights of the child, the Constitution introduced the Ombudsman for Children into Polish legal system. Those fundamental principles of the rights of the child are further developed and specified in the norms of family law. For example in article 106 of Family and Guardianship Code (the possibility to change by a family court a decision on parental authority included in a court's decision on the divorce, article 113 (prohibition and limitation of personal contacts with a child), article 182 (protection of an unborn child).

Every year the Ombudsman for children shall present his report to the Senate which rationalizes the work on compability of Polish law and the regulations of the Convention.

5. The role of the office of the Ombudsman for Children – his cooperation with ministries and other governmental organizations.

a) Ombudsman for Children in Poland

In the light of the Law (official Journal of Law No 6, item 69) the Ombudsman for Children shall guard the rights of the child defined in the Constitution of the Republic of Poland, the Convention on the Rights of the Child and other rules of law, with the responsibilities, rights and duties of parents being respected.

Within the meaning of the Law a child is every human being, from conception to the coming of age.

The Ombudsman shall undertake actions aimed at ensuring the child a full and harmonious development while respecting child's dignity and subjectivity.

The Ombudsman shall act in favor of protection of the rights of the child, and in particular:

- the right to life and health protection,
- the right to be brought up in the family,
- the right to decent social conditions,
- the right to education.

The Ombudsman shall undertake actions aimed at protecting the child against violence, cruelty, exploitation, depravity, neglect and any other mistreatment.

The Ombudsman shall extend special care and assistance to handicapped children.

The Ombudsman shall be independent in his activities from other government institutions and shall be responsible only to the Sejm.

The Ombudsman shall undertake actions on his own initiative while taking into account, in particular, information indicating the infringement of the rights or the interest of a child.

The Ombudsman may:

- apply to public authority agencies, organizations or institutions for the provision of explanation and the necessary information as well as for the provision of their files and documents, including those containing personal data, for inspection,
- apply to the relevant bodies, including the Civil Rights Ombudsman, organizations or institutions demanding that they take actions to the benefit of a child within the scope of their competencies.

The Ombudsman does not replace specialized services, institutions and associations involved in the protection of children but intervenes in a situation where the existing procedures proved to be ineffective or were neglected.

The Ombudsman shall present to relevant public authority agencies, organizations and institutions reviews and motions aimed at ensuring effective protection of the rights and the interests of children and at rationalization of the procedures for dealing with such matters.

The Ombudsman may also apply to respective bodies demanding that they undertake legislative initiative or issue or amend other acts of law.

In Poland there is a number of institutions which are involved in the rights of children. However, they are often active only in a specific community or within a specific area, sometimes the situation of children is not the main objective of their activities. The appointment of the Ombudsman for Children meant that an independent institution was created with the right to control, provide warning signals and take initiative in support of efforts directed at the protection of children's rights as much as possible.

The Ombudsman shall present to the Sejm and the Senate, on annual basis, the information on his activities and comments on the state of the observance of children's rights. The information of the Ombudsman shall be made public.

The Ombudsman benefits from his statutory rights by preparation of general addresses. During such presentations the Ombudsman raises problems of legal nature and related with the best interests and welfare of children. Main and central governmental institutions, President of the Republic of Poland and the Sejm and the Senate are the addressees of the Ombudsman's presentations.

Despite the fact that the Ombudsman does not have himself legislative initiative, he applies to relevant authorities with the motion to take up legislative initiatives or for the enactment or amendment of legal acts of a lower rank.

The activities of the Ombudsman in compliance with the competencies specified under law take various forms depending on the matter concerned. All interventions on the part of the Ombudsman depend on the results of the review of circumstances and findings that such circumstances actually require the intervention of the Ombudsman. In each response provided by the Ombudsman he was mainly directed by the welfare of the child, he also took into consideration the independence of courts.

In matters related with judicial system, the Ombudsman presented legal measures available to the parties concerned, including appeal measures. He indicated the possibility of using the

assistance of attorneys *ad litem* appointed by the court in the proceedings pending and if needed after the review of the documentation delivered, the Ombudsman applied to the courts to send him the proceedings files or applied to the Chairmen of the courts with motions to cover given proceedings by administrative supervision.

In cases regarding the right to decent social conditions, the Ombudsman applied to welfare organizational units, welfare centers, powiat centers for family assistance, support centers, crisis intervention centers for the provision of relevant assistance and support to a given family. Each time the Ombudsman asked for the information regarding practical and financial situation of a family. Additionally, he provided the families with the information regarding the possible forms of assistance and provided addresses of organizations and foundations whose statutory objective is to provide financial aid to children.

With respect to the right to study, the Ombudsman asked school principals and directors of educational facilities and educational inspectors for information, explanation and filed motions with them to take action within the area of their competencies. In a few cases, the Ombudsman applied to educational inspectors for the reversal of decisions as they had been made in violation of law.

The Ombudsman asked school principals and police for explanation, informed the persons concerned of their rights and applied to authorities running schools with motions to ensure the maintenance of binding standards with respect to work safety and hygiene.

If the instances of violence occurring in care facilities were reported, the Ombudsman contacted superior authorities which supervised such facilities, e.g. powiat executive, asking for information, taking steps directed at solving problems related to children, examining care and education standards applied in the area. If the cases were the subject of explanatory or court proceedings, the Ombudsman asked the Prosecutor's Office or the Chairperson of the Court for the information regarding the proceedings.

Disabled persons and their guardians who contacted the Ombudsman were informed of the rights to benefit from assistance provided under law, including the possibilities of applying for subsidies from the National Fund of Rehabilitation of the Disabled and the manner in which assistance may be delivered. Upon the request of the interested persons, the Ombudsman provided useful addresses of organizations which support families of the disabled.

With respect to numerous cases, the activities of the Ombudsman involved contacting a given authority which handled the case (voivodship authorities, health care service, housing co-operatives) to take action to the benefit of children, and to present his views and motions.

In majority of cases, the authorities, entities and institutions approached by the Ombudsman took his suggestions and proposals into consideration. The number of cases in which the Ombudsman provided legal advice shows a low level of the understanding of law, and that is why the Ombudsman emphasizes strongly the right to information in his activities.

Since his appointment, the Ombudsman has been involved in a broad promotion of the rights of children and information campaign regarding the activities and objectives of the institution.

Such activities included distribution of materials prepared by the office (leaflets, brochures and other publications), provision of information through mass media and organization of meetings and participation in domestic and international conferences.

The Office of the Ombudsman prepared leaflets (400,000 copies) and brochures (12,000 copies) which are distributed to schools and the most important institutions dealing with children's issues and to press editors in Poland. They contain the basic information regarding the activities of the Ombudsman and detailed guidelines as to how to contact him. The brochure of the Ombudsman for Children also includes the description of the work performed by the institution (presentation of matters which are directed to the Ombudsman and general addresses) as well as the description of the basic acts of law related with children's rights (Convention on the Rights of the Child and the Law on the Ombudsman for Children).

The Ombudsman has his web site (www.brpd.gov.pl) which contains information about the current activities and the basic materials regarding his work.

All the time in 2001 the Ombudsman was in contact with the press, radio and TV. Press services (PAP and KAI) received current information from the Office of the Ombudsman about his activities. Both the Ombudsman and the Office staff frequently participated in various information or thematic TV and radio programs, gave interviews and provided up-to-dated comments to the press (both national and local), as well as to specialized magazines.

The Ombudsman or his representatives participated in all major national and international conferences regarding the problems of children's rights.

6. Information on existing or foreseen mechanisms to coordinate governmental policy for children at the local, provincial and national levels. Clarification of the role of the newly Plenipotentiary for Family Affairs, with respect to coordination of policies on children, and the extent to which the Plenipotentiary cooperates with ministries and civil society organizations.

The mechanism to coordinate governmental policy is being developed with regard to some changes in competencies. Based on Ordinance of the Council of Ministers of October 20 (Official Journal of Law No 122, item 1331) the Office of the Plenipotentiary for Family Matters was liquidated and the Office of Government Plenipotentiary for Family Matters and Equal Status of Women and Men was created.

The tasks of the Plenipotentiary include among others:

- analyzing and assessing social and living conditions of families including families with many children, families vulnerable to poverty, families having problems and being in a difficult situation.
- giving opinions, participating in preparing and, if necessary, preparing programs of action, legal regulations which help towards the improvement of living, social and cultural conditions of families.

- promoting and disseminating values concerning the family and supporting young generation in their efforts to adjust to community life including equal status of women and men.
- initiating, supporting and coordinating actions which enable families to make full use of their right to perform tasks in a dignified way.
- inspiring and supporting groups, organizations and informal groups acting for the family and equal status of women and men.
- cooperating with relevant bodies of government administration, non-government organizations and institutions in the field of educational programs concerning the support and development of the family and equal status of women and men.

What is more the Plenipotentiary is supposed to coordinate, collaborating with relevant ministers, tasks ensuring a full implementation of the rights of children and youth and the improvement of their living conditions which results from the acts and resolutions of the Sejm, by-laws and other documents of the Council of Ministers and its bodies, governmental programs approved for implementation and international agreements of which the Republic of Poland is a party and especially the Convention on the Rights of the Child approved by the General Assembly of the United Nations Organization.

Simultaneously based on the decision of the President of the Council of Ministers of April 18, it is the Minister of National Education and Sport who is responsible for the coordination of tasks ensuring a full implementation of the rights of children and youth and the improvement of their living conditions which results from international agreements of which the Republic of Poland is a party and especially the Convention on the Rights of the Child and recommendations of international organizations acting for children and youth. The Ministry of Education is at present preparing both the staff and organizational mechanisms to perform the tasks.

7. Information on data collection between the Central Statistical Office and institutions dealing with children

Based on the Act on Public Statistics of June 29, 1995 (Official Journal of Law No 88, item 439, later amended) governmental documents include data collected by the Central Statistical Office. Data collected by other bodies can be only of complementary nature and shall not be treated as official statistical data.

The Ministry of Education does not analyse, in a comparative manner, official governmental data and the data provided by other organizations.

PART II

Text of the Convention on the Rights of the Child in polish language.

PREAMBUŁA

Państwa-Strony niniejszej Konwencji,

Uważając, że zgodnie z zasadami zawartymi w Karcie Narodów Zjednoczonych uznanie wrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków rodziny ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości oraz pokoju na świecie,

Mając na uwadze, że ludy Narodów Zjednoczonych potwierdziły w Karcie swą wiarę w podstawowe prawa człowieka oraz w godność i wartość jednostki ludzkiej i wyraziły zdecydowanie sprzyjania postępowi społecznemu oraz osiągnięciu lepszego poziomu życia w warunkach większej wolności,

Uznając, że Narody Zjednoczone w powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz w Międzynarodowych Paktach Praw Człowieka zgodziły się i proklamowały, iż każdy człowiek ma prawo do korzystania z zawartych w nich uprawnień i wolności, bez względu na jakiegokolwiek różnicę występujące z powodu przynależności rasowej, koloru skóry, płci, języka, religii, poglądów politycznych lub innych, narodowego lub społecznego pochodzenia, cenzusu majątkowego, urodzenia oraz jakichkolwiek innych,

Przypominając, że w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka Narody Zjednoczone proklamowały, iż dzieci mają prawo do szczególnej troski i pomocy,

Wyrażając przekonanie, że rodzina jako podstawowa komórka społeczeństwa oraz naturalne środowisko rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci, powinna być otoczona niezbędną ochroną oraz wsparciem, aby mogła w pełnym zakresie wypełniać swoje obowiązki w społeczeństwie,

Uznając, że dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia,

Uważając, że dziecko powinno być w pełni przygotowane do życia w społeczeństwie jako indywidualnie ukształtowana jednostka, wychowana w duchu ideałów zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych, a w szczególności w duchu pokoju, godności, tolerancji, wolności, równości i solidarności,

Mając na uwadze, że potrzeba otoczenia dziecka szczególną troską została wyrażona w Genewskiej Deklaracji Praw Dziecka z 1924 roku oraz Deklaracji Praw Dziecka przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne 20 listopada 1959 roku i uznanej w Ogólnej Deklaracji Praw Człowieka w Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych (w szczególności w artykułach 23 i 24), w Międzynarodowym Pakcie Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (w szczególności w artykule 10), jak również w statutach i stosownych dokumentach wyspecjalizowanych agencji i międzynarodowych organizacji zajmujących się zapewnieniem dobrobytu dla dzieci,

Mając na uwadze, że, jak wskazano w Deklaracji Praw Dziecka, "dziecko z uwagi na swoją niedojrzałość fizyczną oraz umysłową wymaga szczególnej opieki i troski, w tym właściwej ochrony prawnej, zarówno przed, jak i po urodzeniu",

Przypominając postanowienia Deklaracji Zasad Społecznych i Prawnych odnoszących się do Ochrony i Dobra Dziecka, ze szczególnym odniesieniem do umieszczenia w rodzinie zastępczej oraz adopcji w wymiarze krajowym i międzynarodowym, podstawowe minimum zasad Narodów Zjednoczonych odnośnie wymierzania sprawiedliwości wobec nieletnich ("Zasady Pekieńskie") podczas stanu wyjątkowego oraz Deklarację o ochronie kobiet i dzieci w sytuacjach nadzwyczajnych i w czasie konfliktów zbrojnych,

Uznając, że we wszystkich krajach świata są dzieci żyjące w wyjątkowo trudnych warunkach i że wymagają one szczególnej troski,

Biorąc w należyty sposób pod uwagę znaczenie tradycji i wartości kulturowych każdego narodu dla ochrony i harmonijnego rozwoju dziecka,

Uznając wagę międzynarodowej współpracy dla poprawy warunków życia dzieci w każdym kraju, szczególnie w krajach rozwijających się, uzgodniły co następuje:

CZĘŚĆ I

Artykuł 1

Dla celów niniejszej Konwencji "dziecko" oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.

Artykuł 2

1. Państwa-Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej Konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne i inne, pochodzenie narodowe, etniczne lub społeczne, status majątkowy, niepełnosprawność, cenzus urodzenia lub jakikolwiek inny tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.
2. Państwa-Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania, ze względu na pochodzenie, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Artykuł 3

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.
2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku w takim stopniu ochrony i opieki, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.
3. Państwa-Strony zapewnią, aby instytucje, służby oraz inne jednostki odpowiedzialne za opiekę lub ochronę dzieci dostosowały się do norm ustanowionych przez kompetentne władze, w szczególności w dziedzinach bezpieczeństwa, zdrowia, jak również dotyczących właściwego doboru kadr tych instytucji oraz odpowiedniego nadzoru.

Artykuł 4

Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe działania ustawodawczo-administracyjne oraz inne dla realizacji praw uznanych w niniejszej Konwencji. Odnośnie praw ekonomicznych, socjalnych oraz kulturalnych Państwa-Strony będą podejmowały takie działania przy maksymalnym wykorzystaniu środków będących w ich dyspozycji oraz, gdzie okaże się to konieczne, w ramach współpracy międzynarodowej.

Artykuł 5

Państwa-Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawa i obowiązki rodziców lub tam, gdzie jest to właściwe, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób, prawnie odpowiedzialnych za dziecko, w

celu zapewnienia im właściwego kierowania w sposób odpowiadający rozwijającym się zdolnościom dziecka, w korzystaniu przez nie z praw przyznanych w niniejszej Konwencji.

Artykuł 6

1. Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma wrodzone prawo do życia.
2. Państwa-Strony zapewniają w możliwie maksymalnym zakresie warunki życia i rozwoju dziecka.

Artykuł 7

1. Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, o ile to możliwe, prawo poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką.
2. Państwa-Strony zapewniają, aby te prawa stały się zgodne z ich prawem wewnętrznym oraz ich międzynarodowymi zobowiązaniami w tej dziedzinie, w szczególności w przypadkach, gdyby brak tych uregulowań spowodował, iż dziecko zostałoby bezpaństwowcem.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, a w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.
2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę celem jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.

Artykuł 9

1. Państwa-Strony zapewniają, aby dziecko nie zostało oddzielone od swoich rodziców wbrew ich woli, z wyłączeniem przypadków, gdy kompetentne władze podlegające nadzorowi sądowemu, zdecydują zgodnie z obowiązującym prawem oraz stosowanym postępowaniem, że takie oddzielenie jest konieczne ze względu na najlepiej pojęte interesy dziecka. Taka decyzja może być konieczna szczególnie w przypadkach nadużyć lub zaniedbań ze strony rodziców, gdy każde z rodziców mieszka oddzielnie, a należy podjąć decyzję odnośnie miejsca pobytu lub zamieszkania dziecka.
2. W każdym postępowaniu podejmowanym stosownie do ustępu 1 niniejszego artykułu należy umożliwić wszystkim zainteresowanym stronom uczestnictwo w tym postępowaniu oraz wyrażanie przez nie swoich opinii.
3. Państwa-Strony będą szanowały prawo dziecka odseparowanego od jednego lub obojga rodziców do utrzymywania regularnych stosunków osobistych i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców, z wyjątkiem przypadków, gdy jest to sprzeczne z najlepiej pojętym interesem dziecka.
4. W przypadku, gdy tego rodzaju separacja jest wynikiem działania podjętego przez Państwo-Stronę, takiego jak zatrzymanie, uwięzienie, wygnanie, deportacja lub śmierć (w tym śmierć spowodowana jakąkolwiek przyczyną podczas pozostawania danej osoby pod opieką państwa), jednego lub obojga rodziców dziecka, państwo zapewni, na żądanie, rodzicom dziecka, dziecku lub jeżeli będzie to właściwe innemu członkowi rodziny podanie istotnych informacji dotyczących miejsca pobytu nieobecnych/ych/ członka/ów/ rodziny, o ile treść tej informacji nie przyniesie szkody dobru dziecka. Ponadto Państwa-Strony zapewnią, aby wniesienie takiej prośby samo przez się nie pociągało żadnych ujemnych następstw dla osoby (osób), której/ych/ dotyczy.

Artykuł 10

1. Zgodnie z wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 1 obowiązkiem Państw-Stron wnioski składane przez dziecko lub jego rodziców odnośnie wjazdu lub opuszczenia Państwa-Strony w celu łączenia rodziny będą rozpatrywane przez Państwa-Strony w sposób przychylny, humanitarny i w szybkim trybie. Państwa-Strony ponadto zapewnią, aby złożenie takiego wniosku nie pociągało za sobą ujemnych skutków dla wnioskodawców oraz członków ich rodzin.
2. Dziecko, którego rodzice przebywają w różnych państwach, będzie miało prawo do utrzymywania regularnych, z wyjątkiem okoliczności nadzwyczajnych, osobistych stosunków i bezpośrednich kontaktów z obojgiem rodziców. W tym celu oraz zgodnie z obowiązkiem Państw-Stron wynikającym z postanowienia artykułu 9 ustęp 1 Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka oraz jego rodziców do opuszczania każdego kraju, w tym własnego, oraz powrotu do ich własnego kraju. Prawo do opuszczenia dowolnego kraju będzie podlegać tylko takim ograniczeniom, które są określone przez prawo i które są niezbędne dla ochrony bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego (*ordre public*), zdrowia i moralności mieszkańców lub praw i swobód innych osób, zgodnych z pozostałymi prawami uznanymi w niniejszej Konwencji.

Artykuł 11

1. Państwa-Strony będą podejmowały kroki dla zwalczania nielegalnego transferu dzieci oraz ich nielegalnego wywozu za granicę.
2. W tym celu Państwa-Strony będą popierały zawieranie odpowiednich umów dwustronnych lub wielostronnych albo przystępowanie do istniejących już umów.

Artykuł 12

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując te poglądy z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.
2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Artykuł 13

1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi: prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.
2. Wykonanie tego prawa może podlegać pewnym ograniczeniom, lecz tylko takim, które są przewidziane przez prawo i które są konieczne:
 - a. dla poszanowania praw lub reputacji innych osób, albo
 - b. dla ochrony bezpieczeństwa narodowego lub porządku publicznego (*ordre public*), bądź zdrowia publicznego albo moralności.

Artykuł 14

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców, oraz tam gdzie jest to stosowne, opiekunów prawnych, odnośnie ukierunkowania dziecka, w zakresie jego praw, w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.
3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne dla ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego (ordre public), zdrowia lub moralności społeczeństwa, bądź podstawowych praw i wolności innych osób

Artykuł 15

1. Państwa-Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeszania się oraz wolności pokojowych zgromadzeń.
2. Na wykonywanie tych praw nie mogą być nakładane jakiegokolwiek ograniczenia z wyjątkiem tych, które są zgodne z prawem i które są konieczne w społeczeństwie demokratycznym do zapewnienia interesów bezpieczeństwa publicznego, porządku publicznego (ordre public), ochrony zdrowia bądź moralności społecznej lub ochrony praw i wolności innych osób.

Artykuł 16

1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę życia prywatnego, rodzinnego lub domowego, czy w korespondencję, ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.
2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.

Artykuł 17

Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewniają, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, a szczególnie do tych, które mają na uwadze jego dobro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne.

W tym celu Państwa-Strony będą:

- a. zachęcały środki masowego przekazu do rozpowszechniania informacji i materiałów korzystnych dla dziecka w wymiarze społecznym oraz kulturalnym, zgodnie z duchem artykułu 29;
- b. zachęcały do rozwoju współpracy międzynarodowej w dziedzinie wytwarzania, wymiany oraz rozpowszechniania tego rodzaju informacji i materiałów, pochodzących z różnorodnych kulturowych źródeł krajowych oraz międzynarodowych;
- c. zachęcały do wydawania i rozpowszechniania książek dla dzieci;
- d. zachęcały środki masowego przekazu, aby w szczególny sposób uwzględniały potrzeby językowe dzieci należących do mniejszości narodowych lub do rdzennej społeczności;
- e. zachęcały do rozwijania odpowiednich kierunków działalności dla ochrony dzieci przed informacjami i materiałami szkodliwymi z punktu widzenia ich dobra, mając na względzie postanowienia artykułów 13 i 18.

Artykuł 18

1. Państwa-Strony podejmą wszelkie możliwe starania dla pełnego uznania zasady, że oboje rodzice ponoszą wspólną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Rodzice lub w określonych przypadkach opiekunowie prawni ponoszą główną odpowiedzialność za wychowanie i rozwój dziecka. Jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka ma być przedmiotem ich największej troski.
2. W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej Konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom

prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków, związanych z wychowywaniem dzieci, oraz zapewnią rozwój instytucji, udogodnień i usług z zakresu opieki nad dzieckiem.

3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia dzieciom pracujących rodziców prawa do korzystania z usług instytucji i udogodnień z zakresu opieki nad dziećmi, do których są one uprawnione.

Artykuł 19

1. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki w dziedzinie ustawodawczej, administracyjnej, społecznej oraz wychowawczej dla ochrony dziecka przed wszelkimi formami przemocy fizycznej bądź psychicznej, krzywdy lub nadużyć, zaniechania bądź niedbałego traktowania lub wyzysku, a w tym wykorzystywania w celach seksualnych dzieci pozostających pod opieką rodzica/ów/, opiekuna/ów/ prawnego/y/ lub innej osoby sprawującej opiekę nad dzieckiem.
2. Tego rodzaju środki ochronne powinny zawierać, tam gdzie jest to właściwe, skuteczne przedsięwzięcia w celu stworzenia programów socjalnych dla realizacji pomocy dziecku oraz osobom sprawującym opiekę nad dzieckiem, jak również inne formy działań prewencyjnych dla ustalania, informowania, wszczynania i prowadzenia śledztwa, postępowania, notowania wymienionych wyżej przypadków niewłaściwego traktowania dzieci oraz tam, gdzie jest to właściwe, ingerencji sądu.

Artykuł 20

1. Dziecko pozbawione czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub w przypadku, gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku, będzie miało prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa.
2. Państwa-Strony zgodnie ze swym prawem wewnętrznym zapewnią takiemu dziecku opiekę zastępczą.
3. Tego rodzaju opieka może obejmować, między innymi, umieszczenie w rodzinie zastępczej, Kafala w prawie islamskim, adopcję lub, gdy nie jest to niezbędne, umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Przy wyborze odpowiednich rozwiązań należy w sposób właściwy uwzględnić wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej.

Artykuł 21

Państwa-Strony uznające i/lub dopuszczające system adopcji zapewnią, aby dobro dziecka było najwyższym względem, i będą:

- a. zapewniać, aby adopcja dziecka odbywała się tylko z upoważnienia kompetentnych władz, które będą decydować zgodnie z obowiązującym prawem i postępowaniem, i na podstawie wszelkich stosownych oraz wiarogodnych informacji o tym, że adopcja jest dopuszczalna ze względu na sytuację dziecka w odniesieniu do rodziców, krewnych i opiekunów oraz w przypadku, gdy jest to wymagane, aby osoby zainteresowane wyraziły zgodę na adopcję po przeprowadzeniu z nimi niezbędnych konsultacji;
- b. traktować adopcję związaną z przeniesieniem dziecka do innego kraju jak zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej, lub nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia;
- c. dbać o to, aby dziecko adoptowane do innego kraju miało zabezpieczenie gwarancyjne i poziom życia odpowiednie do tych, które byłyby zapewnione w przypadku adopcji krajowej;

- d. podejmować wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia, aby w przypadku adopcji do innego kraju osoby w niej zaangażowane nie uzyskały z tego powodu nieostosownych korzyści finansowych;
- e. sprzyjać osiągnięciu celów niniejszego artykułu tam, gdzie jest to stosowane, poprzez zawieranie dwustronnych lub wielostronnych porozumień lub umów, a także dążyć w ich ramach do zapewnienia, aby umieszczenie dziecka w innym kraju odbywało się za pośrednictwem kompetentnych władz lub organów.

Artykuł 22

1. Państwa-Strony podejmą właściwe kroki dla zapewnienia, aby dziecko, które ubiega się o status uchodźcy, bądź jest uważane za uchodźcę w świetle odpowiednich przepisów prawa międzynarodowego lub wewnętrznego stosowanego postępowania w przypadku, gdy występuje samo lub towarzyszą mu rodzice bądź inna osoba, otrzymało odpowiednią ochronę i pomoc humanitarną przy korzystaniu z odpowiednich praw zawartych w niniejszej Konwencji lub innych międzynarodowych aktach dotyczących praw człowieka oraz innych dokumentach w sprawach humanitarnych, których wspomniane Państwa są Stronami.
2. W tym celu Państwa-Strony zapewnią, w stopniu, jaki uznają za właściwy, współdziałanie w wysiłkach podejmowanych przez Narody Zjednoczone i inne kompetentne organizacje międzyrządowe oraz pozarządowe, współpracujące z Narodami Zjednoczonymi dla udzielania ochrony i pomocy takiemu dziecku oraz odnalezienia jego rodziców lub innych członków rodziny dziecka uchodźcy w celu uzyskania informacji niezbędnych dla ponownego połączenia z rodziną. W przypadkach gdy nie można odnaleźć rodziców ani innych członków rodziny, dziecko zostanie otoczone taką samą opieką jak dziecko pozbawione stale bądź czasowo swojego otoczenia rodzinnego z jakichkolwiek przyczyn, zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji.

Artykuł 23

1. Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach honorujących jego godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.
2. Państwa-Strony uznają prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski i będą sprzyjały oraz zapewniały, stosownie do dostępnych środków, rozszerzanie pomocy udzielanej uprawnionym do niej dzieciom oraz osobom odpowiedzialnym za opiekę nad nimi. Pomoc taka będzie udzielana na wniosek tych osób i będzie stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji rodziców lub innych osób, które się nim opiekują.
3. Uznając szczególne potrzeby dziecka niepełnosprawnego, pomoc, o której mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu, będzie udzielana bezpłatnie, tam gdzie jest to możliwe, przy uwzględnieniu zasobów finansowych rodziców bądź innych osób opiekujących się dzieckiem, i ma zapewnić, aby niepełnosprawne dziecko posiadało skuteczny dostęp do oświaty, nauki, opieki zdrowotnej, opieki rehabilitacyjnej, przygotowania zawodowego oraz możliwości rekreacyjnych realizowany w sposób prowadzący do osiągnięcia przez dziecko jak najwyższego stopnia zintegrowania ze społeczeństwem oraz osobistego rozwoju, a w tym jego rozwoju kulturalnego i duchowego.
4. Państwa-Strony będą sprzyjać, w duchu współpracy międzynarodowej, wymianie odpowiednich informacji w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz leczenia medycznego, psychologicznego i funkcjonalnego dzieci niepełnosprawnych, w tym rozpowszechnianiu i umożliwianiu dostępu do informacji dotyczących metod kształcenia, rehabilitacji i przygotowania zawodowego, w celu umożliwienia Państwom-Stronom poprawy ich możliwości i kwalifikacji oraz w celu wzbogacenia

ich doświadczeń w tych dziedzinach. W związku z tym potrzeby krajów rozwijających się będą uwzględniane w sposób szczególny.

Artykuł 24

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do jak najwyższego poziomu zdrowia i udogodnień w zakresie leczenia chorób oraz rehabilitacji zdrowotnej. Państwa-Strony będą dążyły do zapewnienia, aby żadne dziecko nie było pozbawione swojego prawa dostępu do tego rodzaju opieki zdrowotnej.
2. Państwa-Strony będą dążyły do pełnej realizacji tego prawa, a w szczególności podejmą niezbędne kroki w celu:
 - a. zmniejszenia śmiertelności wśród noworodków i dzieci;
 - b. zapewnienia udzielania koniecznej pomocy oraz opieki zdrowotnej wszystkim dzieciom, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju podstawowej opieki zdrowotnej;
 - c. zwalczania chorób i niedożywienia, a w tym - w ramach podstawowej opieki zdrowotnej - poprzez wykorzystanie między innymi łatwo dostępnych technologii oraz poprzez dostarczanie odpowiednich produktów żywnościowych i wody pitnej, z uwzględnieniem niebezpieczeństwa oraz ryzyka zanieczyszczenia środowiska naturalnego;
 - d. zapewnienia matkom właściwej opieki zdrowotnej w okresie przed i po urodzeniu dziecka;
 - e. zapewnienia, aby wszystkie grupy społeczne, a w szczególności rodzice oraz dzieci, były informowane i posiadały dostęp do oświaty oraz otrzymywały wsparcie w korzystaniu z podstawowej wiedzy w zakresie zdrowia dziecka i karmienia, korzyściach karmienia piersią, higieny i urządzeń sanitarnych, a także zapobiegania wypadkom;
 - f. rozwoju profilaktycznej opieki zdrowotnej i usług, poradnictwa dla rodziców oraz wychowania w zakresie planowania rodziny.
3. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe i skuteczne kroki na rzecz zniesienia tradycyjnych praktyk przynoszących szkodę zdrowiu dziecka.
4. Państwa-Strony zobowiązują się działać na rzecz sprzyjania i zachęcania do rozwoju współpracy międzynarodowej w celu stopniowego osiągnięcia pełnej realizacji praw uznanych w niniejszym artykule. W związku z tym szczególna uwaga będzie zwrócona na potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 25

Państwa-Strony uznają prawo dziecka, umieszczonego przez kompetentne władze w zakładzie w celach opieki, ochrony bądź leczenia w zakresie zdrowia fizycznego lub psychicznego do okresowej kontroli traktowania lub leczenia dziecka oraz wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do jego umieszczenia.

Artykuł 26

1. Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka do korzystania z systemu zabezpieczenia społecznego, a w tym ubezpieczeń socjalnych, oraz będą podejmowały niezbędne kroki dla osiągnięcia pełnej realizacji tego prawa zgodnie z ich prawem wewnętrznym.
2. Tam, gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zapewnione z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania i realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu.

Artykuł 27

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu.
2. Rodzic/e/ lub inne osoby, odpowiedzialne za dziecko, ponoszą główną odpowiedzialność za zapewnienie, w ramach ich możliwości, także finansowych, warunków życia niezbędnych dla rozwoju dziecka.
3. Państwa-Strony, zgodnie z warunkami krajowymi oraz odpowiednio do ich środków, będą podejmowały właściwe kroki dla wspomagania rodziców lub innych osób, odpowiedzialnych za dziecko w realizacji tego prawa, oraz będą udzielać w razie potrzeby pomocy materialnej oraz innych programów pomocy, szczególnie w zakresie żywności, odzieży i mieszkań.
4. Państwa-Strony podejmą wszelkie właściwe kroki dla zapewnienia łożenia na utrzymanie dziecka ze strony rodziców lub innych osób ponoszących odpowiedzialność finansową za dziecko, zarówno na terenie Państwa-Strony, jak i za granicą, w szczególności, jeżeli osoba ponosząca odpowiedzialność finansową za dziecko mieszka w państwie innym niż dziecko. Państwa-Strony będą dążyły do przystąpienia do umów międzynarodowych lub zawarcia takich umów, jak również do zawierania odpowiednich porozumień.

Artykuł 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, w szczególności:
 - a. uczynią nauczanie podstawowe obowiązkowe i bezpłatne dla wszystkich;
 - b. będą popierać rozwój różnorodnych form szkolnictwa średniego, tak ogólnokształcącego, jak i zawodowego, uczynią je dostępne dla każdego dziecka oraz podejmą odpowiednie kroki, takie jak wprowadzenie bezpłatnego nauczania oraz udzielanie w razie potrzeby pomocy finansowej;
 - c. za pomocą wszelkich właściwych środków uczynią szkolnictwo wyższe dostępne dla wszystkich na zasadzie zdolności;
 - d. udostępnią wszystkim dzieciom informacje i poradnictwo szkolne i zawodowe;
 - e. podejmą kroki na rzecz zapewnienia regularnego uczęszczania do szkół oraz zmniejszenia wskaźnika porzucania nauki.
2. Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe działania, aby dyscyplina szkolna była wprowadzana zgodnie z ludzką godnością dziecka i zgodnie z niniejszą Konwencją.
3. Państwa-Strony będą popierały i rozwijały międzynarodową współpracę w dziedzinie oświaty, w szczególności w celu przyczyniania się do zlikwidowania ignorancji i analfabetyzmu na świecie, oraz ułatwienie dostępu do wiedzy naukowo-technicznej i nowoczesnych metod nauczania. W tym zakresie należy w szczególności uwzględnić potrzeby krajów rozwijających się.

Artykuł 29

1. Państwa-Strony są zgodne, że nauka dziecka będzie ukierunkowana na:
 - a) rozwijanie w jak najpełniejszym zakresie osobowości, talentów oraz zdolności umysłowych i fizycznych dziecka;
 - b) rozwijanie szacunku dla praw człowieka i podstawowych swobód oraz dla zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
 - c) rozwijanie szacunku dla rodziców dziecka, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i innych kultur;
 - d) przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równowartości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia;
 - e) rozwijania poszanowania środowiska naturalnego.

2. Żadne postanowienie niniejszego artykułu lub artykułu 28 nie może być interpretowane w sposób naruszający wolność osób fizycznych lub ciał zbiorowych do zakładania i prowadzenia instytucji oświatowych, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad, wyrażonych w ustępie 1 niniejszego artykułu oraz wymogów, aby kształcenie w tego typu instytucjach odpowiadało minimalnym standardom, które określi dane państwo.

Artykuł 30

W tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, dziecku należącemu do takiej mniejszości lub dziecku pochodzenia rdzennego nie można odmówić prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznania i praktykowania swojej religii lub używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy.

Artykuł 31

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do wypoczynku i czasu wolnego, do uczestniczenia w zabawach i zajęciach rekreacyjnych, stosownych do wieku dziecka oraz do nieskrepowanego uczestniczenia w życiu kulturalnym i artystycznym.
2. Państwa-Strony będą przestrzegały oraz popierały prawo dziecka do wszechstronnego uczestnictwa w życiu kulturalnym i artystycznym oraz będą sprzyjały tworzeniu właściwych i równych sposobności dla działalności kulturalnej, artystycznej, rekreacyjnej oraz w zakresie wykorzystania czasu wolnego.

Artykuł 32

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do ochrony przed wyzyskiem ekonomicznym, przed wykonywaniem pracy, która może być niebezpieczna lub też może kolidować z kształceniem dziecka, bądź może być szkodliwa dla zdrowia dziecka lub jego rozwoju fizycznego, umysłowego, duchowego, moralnego czy społecznego.
2. Państwa-Strony będą podejmowały kroki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty dla zapewnienia realizacji niniejszego artykułu. W tym celu, i mając na uwadze odnośne postanowienia innych dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony, w szczególności: a) ustanowią minimalny poziom lub poziomy wiekowe dla ubiegania się o podjęcie pracy; b) ustanowią właściwe przepisy odnośnie wymiaru czasowego oraz warunków zatrudnienia; c) ustanowią odpowiednie kary lub inne sankcje dla zapewnienia skutecznego wzmocnienia siły niniejszego artykułu.

Artykuł 33

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie odpowiednie kroki, w tym środki ustawodawcze, administracyjne, socjalne oraz środki w dziedzinie oświaty, w celu zapewnienia ochrony dzieci przed nielegalnym używaniem środków narkotycznych i substancji psychotropowych, zgodnie z ich zdefiniowaniem w odpowiednich umowach międzynarodowych, oraz w celu zapobiegania wykorzystania dzieci do nielegalnej produkcji tego typu substancji i handlu nimi.

Artykuł 34

Państwa-Strony zobowiązują się do ochrony dzieci przed wszelkimi formami wyzysku seksualnego i nadużyć seksualnych. Dla osiągnięcia tych celów Państwa-Strony podejmą w szczególności wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania:

- a. nakłanianiu lub zmuszaniu dziecka do jakichkolwiek nielegalnych działań seksualnych;

- b. wykorzystywaniu dzieci do prostytucji lub innych nielegalnych praktyk seksualnych;
- c. wykorzystywaniu dzieci w pornograficznych przedstawieniach i materiałach.

Artykuł 35

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie kroki o zasięgu krajowym, dwustronnym oraz wielostronnym dla przeciwdziałania uprowadzeniom, sprzedaży bądź handlowi dziećmi, dokonywanych dla jakichkolwiek celów i w jakiegokolwiek formie.

Artykuł 36

Państwa-Strony będą bronić dziecko przed wszelkimi innymi formami wyzysku, w jakimkolwiek aspekcie naruszającym dobro dziecka.

Artykuł 37

Państwa-Strony zapewnią, aby:

- a. żadne dziecko nie podlegało torturowaniu bądź okrutnemu, nieludzkiemu czy poniżającemu traktowaniu lub karaniu. Ani kara śmierci, ani kara dożywotniego więzienia bez możliwości wcześniejszego zwolnienia nie może zostać orzeczona wobec osoby w wieku poniżej osiemnastu lat za popełnione przez nią przestępstwa;
- b. żadne dziecko nie zostało pozbawione wolności w sposób bezprawny lub arbitralny. Aresztowanie, zatrzymanie lub uwięzienie dziecka powinno być zgodne z prawem i może być zastosowane jedynie jako środek ostateczny i na właściwy, możliwie najkrótszy czas;
- c. każde dziecko pozbawione wolności było traktowane humanitarnie i z poszanowaniem wrodzonej godności jednostki ludzkiej, w sposób uwzględniający potrzeby osoby w danym wieku. W szczególności każde dziecko pozbawione wolności zostanie odseparowane od osób dorosłych, jeśli tylko rozwiązanie odwrotne nie będzie uznane za zgodne z najwyższym dobrem dziecka, oraz będzie miało prawo utrzymywać kontakty ze swoją rodziną poprzez korespondencję i wizyty, z wyłączeniem sytuacji wyjątkowych;
- d. każde dziecko pozbawione wolności miało prawo do uzyskania niezwłocznego dostępu do prawnej lub innej odpowiedzialnej pomocy, jak również prawo do kwestionowania legalności pozbawienia go wolności przed sądem lub inną kompetentną, niezawisłą i bezstronną władzą oraz domagania się uzyskania decyzji w tej sprawie.

Artykuł 38

- 1. Państwa-Strony zobowiązują się do respektowania norm międzynarodowego prawa humanitarnego mających zastosowanie do nich w przypadku konfliktu zbrojnego, a odnoszących się do dzieci.
- 2. Państwa-Strony podejmują wszelkie możliwe kroki dla zapewnienia, aby osoby, które nie osiągnęły wieku piętnastu lat nie brały bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych.
- 3. Państwa-Strony będą powstrzymywały się przed rekrutowaniem do swoich sił zbrojnych jakiegokolwiek osoby, która nie osiągnęła wieku piętnastu lat. Przeprowadzając rekrutację spośród osób, które osiągnęły wiek piętnastu lat, lecz nie osiągnęły jeszcze osiemnastu lat, Państwa-Strony będą dążyły do brania pod uwagę w pierwszej kolejności osób starszych wiekiem.
- 4. Zgodnie ze swoimi zobowiązaniami, wynikającymi z międzynarodowego prawa humanitarnego do ochrony ludności cywilnej w konfliktach zbrojnych, Państwa-Strony będą stosowały wszelkie możliwe do realizacji środki dla zapewnienia ochrony i opieki nad dziećmi dotkniętymi przez konflikt zbrojny.

Artykuł 39

Państwa-Strony będą podejmowały wszelkie właściwe kroki dla ułatwienia przebiegu rehabilitacji fizycznej i psychicznej oraz reintegracji społecznej dziecka, które padło ofiarą: jakiegokolwiek formy zaniedbania, wyzysku lub wykorzystania, torturowania lub jakiegokolwiek innej formie okrutnego, nieludzkiego czy poniżającego traktowania albo karania, bądź konfliktu zbrojnego. Taka rehabilitacja czy reintegracja przebiegać będzie w środowisku, które sprzyja zdrowiu, zapewnieniu własnego szacunku i godności człowieka.

Artykuł 40

1. Państwa-Strony uznają prawo każdego dziecka podejrzanego, oskarżonego bądź uznanego winnym pogwałcenia prawa karnego do traktowania w sposób sprzyjający poczuciu godności i wartości dziecka, które umacnia w nim poszanowanie podstawowych praw i wolności innych osób oraz uwzględnia wiek dziecka i celowość sprzyjania jego reintegracji dla podjęcia przez nie konstruktywnej roli w społeczeństwie.
2. W tym celu, a także uwzględniając odpowiednie postanowienia dokumentów międzynarodowych, Państwa-Strony zapewnią w szczególności aby:
 - a. żadne dziecko nie było podejrzanego, oskarżonego bądź uznawane winnym pogwałcenia prawa karnego poprzez działanie lub zaniechanie, które nie było zabronione przez prawo wewnętrzne bądź międzynarodowe w momencie jego dokonania;
 - b. każde dziecko, które podejrzewa się, oskarża lub uznaje winnym pogwałcenia prawa karnego miało przynajmniej następujące gwarancje:
 - I. przyznanie domniemania niewinności do chwili udowodnienia winy zgodnie z prawem;
 - II. niezwłoczne bezpośrednie poinformowanie o stawianych mu zarzutach, a jeśli będzie to niezbędne poprzez jego rodziców lub opiekuna prawnego, oraz zapewnienie prawnej lub innej pomocy w przygotowaniu i prezentowaniu swojej obrony;
 - III. rozpatrzenia sprawy bez zwłoki i przez niezawisłą i bezstronną władzę bądź organ sądowy w uczciwym procesie, przeprowadzonym zgodnie z prawem, zabezpieczeniem prawnej lub innej właściwej pomocy oraz w obecności jego rodziców lub opiekunów prawnych, jeśli tylko nie będzie to uważane za niezgodne z najwyższym interesem dziecka, przy uwzględnieniu jego wieku lub sytuacji;
 - IV. niestosowania przymusu do składania zeznań lub przyznania się do winy, przesłuchiwanie świadków ze strony przeciwnej i równoprawnego uczestniczenia w przesłuchiwaniu świadków w jego imieniu;
 - V. w przypadku uznania winnym pogwałcenia prawa karnego posiadanie prawa odwołania się od tego orzeczenia, oraz innych związanych z nim środków, po wyższej, kompetentnej, niezawisłej i bezstronnej władzy lub organu sądowego, zgodnie z prawem;
 - VI. zapewnienia bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli dziecko nie rozumie bądź nie mówi w danym języku;
 - VII. pełnego poszanowania spraw z zakresu życia osobistego we wszystkich etapach procesowych.
3. Państwa-Strony będą sprzyjały tworzeniu praw, procedur organów oraz instytucji odnoszących się specjalnie do dzieci podejrzanego, oskarżonego bądź uznawanych winnymi pogwałcenia prawa karnego, a w szczególności:
 - a. ustanowieniu minimalnej granicy wieku, poniżej której dzieci będą posiadały domniemanie niezdolności do naruszenia prawa karnego;
 - b. w przypadku, gdy jest to właściwe i celowe, powinny być stosowane inne środki postępowania z takimi dziećmi, bez uciekania się do postępowania sądowego, pod warunkiem pełnego poszanowania praw człowieka i gwarancji prawnych.

4. Różnorodne przedsięwzięcia, takie jak opieka, poradnictwo, nadzór, probacja, umieszczenie w rodzinie zastępczej, programy edukacyjne i szkolenia zawodowe, oraz inne rozwiązania alternatywne do opieki instytucjonalnej, będą dostępne dla zapewnienia właściwego postępowania z dziećmi z uwzględnieniem ich dobra, a także proporcjonalnie zarówno w stosunku do okoliczności, jak i do popełnionego wykroczenia.

Artykuł 41

Niniejsza Konwencja w żaden sposób nie narusza postanowień, które w większym stopniu sprzyjają realizacji praw dziecka i które mogą być zawarte w: a) prawie Państwa-Strony; lub b) prawie międzynarodowym, obowiązującym to Państwo.

CZEŚĆ II

Artykuł 42

Państwa-Strony zobowiązują się szerzenia informacji o zasadach i postanowieniach, i to zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci, wykorzystując do tego celu będące w ich dyspozycji środki.

Artykuł 43

3. W celu badania postępów dokonywanych przez Państwa-Strony w realizacji zobowiązań przewidzianych w niniejszej Konwencji ustanawia się Komitet Praw Dziecka, który będzie wykonywać wskazane niżej funkcje.
4. Komitet będzie składał się z dziesięciu ekspertów, reprezentujących wysoki poziom moralny i posiadających uznane kompetencje w dziedzinie, której dotyczy niniejsza Konwencja. Członkowie Komitetu będą wybierani przez Państwa-Strony spośród ich obywateli i będą występowali w swoim osobistym charakterze, z uwzględnieniem sprawiedliwego podziału geograficznego oraz zasadniczych systemów prawnych.
5. Członkowie Komitetu będą wybierani w tajnym głosowaniu z listy osób wyznaczonych przez Państwa-Strony. Każde Państwo może wyznaczyć jedną osobę spośród swoich obywateli.
6. Wstępne wybory do Komitetu odbędą się nie później niż po upływie sześciu miesięcy od daty wejścia w życie niniejszej Konwencji, a następnie co dwa lata. Co najmniej na cztery miesiące przed terminem każdego wyborów Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych wystosuje list do Państw-Stron, prosząc je o podanie nazwisk wyznaczonych przez nie osób w przeciągu dwóch miesięcy. Sekretarz Generalny przygotuje następnie listę wszystkich osób w ten sposób wyznaczonych, ułożoną w porządku alfabetycznym, ze wskazaniem państwa, przez które zostali wyznaczeni, i przedłoży ją Państwom-Stronom niniejszej Konwencji.
5. Wybory będą się odbywały na spotkaniach Państw-Stron, zwołanych przez Sekretarza Generalnego w siedzibie Narodów Zjednoczonych. Na tych spotkaniach, na których quorum będzie stanowiło dwie trzecie Państw-Stron, osoby, które otrzymają największą ilość głosów oraz absolutną większość głosów obecnych i biorących udział w głosowaniu przedstawicieli Państw-Stron, zostaną wybrane na członków Komitetu.
6. Członkowie Komitetu wybierani będą na okres czterech lat. Będą oni mogli zostać wybrani ponownie, jeśli znów zostaną wyznaczeni. Kadencja pięciu spośród członków wybranych w pierwszych wyborach wygaśnie po upływie dwóch lat; niezwłocznie po pierwszych wyborach nazwiska owych pięciu członków zostaną wybrane drogą losowania przez Przewodniczącego spotkania.
7. W przypadku śmierci członka Komitetu, jego rezygnacji lub jego oświadczenia, że z jakiegokolwiek innego powodu nie może wypełniać obowiązków członka Komitetu,

- Państwo-Strona, które wyznaczyło danego członka, wyznaczy za zgodą Komitetu innego eksperta spośród swoich obywateli na okres pozostały do końca kadencji.
8. Komitet ustanowi swoje własne zasady procedury.
 9. Komitet wybiera swych funkcjonariuszy na okres dwóch lat.
 10. Posiedzenia Komitetu będą odbywały się zwykle w siedzibie Narodów Zjednoczonych lub w innym dogodnym miejscu określonym przez Komitet. Komitet będzie odbywał posiedzenia zasadniczo corocznie. Czas trwania posiedzeń Komitetu będzie określony oraz poddawany weryfikacji, gdy zajdzie taka potrzeba, na spotkaniu Państw-Stron niniejszej Konwencji, za zgodą Zgromadzenia Ogólnego.
 11. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych zapewni niezbędny personel oraz warunki dla skutecznego wypełniania przez Komitet funkcji nałożonych przez niniejszą Konwencję.
 12. Za zgodą Zgromadzenia Ogólnego członkowie Komitetu utworzonego na mocy niniejszej Konwencji otrzymywać będą honoraria z funduszy Narodów Zjednoczonych na okres i na warunkach określanych przez Zgromadzenie.

Artykuł 44

4. Państwa-Strony zobowiązują się do przedkładania Komitetowi za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych sprawozdań odnośnie środków stosowanych przez nie dla realizacji praw zawartych w Konwencji oraz postępów w korzystaniu z tych praw:
 - a. w przeciągu dwóch lat po wejściu w życie Konwencji dla danego Państwa;
 - b. następnie co pięć lat.
2. Sprawozdania przedkładane na mocy niniejszego artykułu wskazywać będą Na czynniki oraz ewentualne trudności wpływające na stopień wypełnienia zobowiązań wynikających z niniejszej Konwencji. Sprawozdania będą zawierały także odpowiednie informacje dla zapewnienia Komitetowi pełnej wiedzy na temat wprowadzenia w życie postanowień Konwencji w danym kraju.
3. Państwo-Strona, które przedłożyło Komitetowi wszechstronne sprawozdanie pierwotne, nie musi już w swoich następnych sprawozdaniach przedkładanych zgodnie z ustępem 1 punkt b) powtarzać podstawowych informacji, które podane były uprzednio.
4. Komitet może zażądać od Państw-Stron dalszych informacji, odnoszących się do wprowadzenia w życie Konwencji.
5. Komitet będzie przedkładał Zgromadzeniu Ogólnemu Narodów Zjednoczonych, poprzez Radę Gospodarczo-Społeczną, co dwa lata, sprawozdania ze swojej działalności.
6. Państwa-Strony będą szeroko udostępniały opinii publicznej swych krajów te sprawozdania.

Artykuł 45

Dla ułatwienia skutecznego wprowadzenia w życie niniejszej Konwencji oraz stworzenia korzystnych warunków dla współpracy międzynarodowej w dziedzinie, której ona dotyczy:

- a. Agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci oraz inne wyspecjalizowane organy Narodów Zjednoczonych będą uprawnione do uczestniczenia poprzez swoich przedstawicieli, przy omawianiu wprowadzania w życie tych postanowień niniejszej Konwencji, które wchodzą w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne kompetentne organy, jeśli uzna to za stosowne, o udzielenie specjalistycznych porad odnośnie wprowadzania w życie Konwencji w kwestiach wchodzących w zakres ich kompetencji. Komitet może poprosić agencje wyspecjalizowane, Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i inne organy

- Narodów Zjednoczonych o przedłożenie sprawozdań dotyczących wprowadzenia w życie Konwencji w tych dziedzinach, które wchodzą w zakres ich działalności;
- b. Komitet będzie przekazywał, jeśli uzna to za stosowne, agencjom wyspecjalizowanym, Funduszowi Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci i innym właściwym organom wszelkie sprawozdania Państw-Stron zawierające prośbę lub wskazujące na potrzebę w zakresie doradztwa technicznego bądź pomocy, łącznie z ewentualnymi uwagami i sugestiami Komitetu odnośnie owych prośb lub wskazań;
 - c. Komitet może zlecić Zgromadzeniu Ogólnemu zwrócić się do Sekretarza Generalnego o zainicjowanie w jego imieniu badań konkretnych problemów, odnoszących się do praw dziecka;
 - d. Komitet może czynić sugestie i ogólne zalecenia w oparciu o otrzymywane informacje, zgodnie z artykułem 44 i 45 niniejszej Konwencji. Sugestie te i ogólne zalecenia będą przekazywane zainteresowanemu Państwu i podawane do wiadomości Zgromadzenia Ogólnego, łącznie z ewentualnymi uwagami Państw-Stron.

CZĘŚĆ III

Artykuł 46

Niniejsza Konwencja będzie otwarta do podpisania przez wszystkie Państwa.

Artykuł 47

Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji. Dokumenty ratyfikacyjne składane będą u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 48

Każde Państwo będzie mogło przystąpić do niniejszej Konwencji. Dokumenty przystąpienia będą składane u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 49

13. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia licząc od daty złożenia u Sekretarza Generalnego dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.
14. Dla każdego Państwa, które dokona ratyfikacji lub przystąpienia do Konwencji, po złożeniu dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia Konwencja wejdzie w życie trzydziestego dnia licząc od daty złożenia przez dane Państwo swojego dokumentu ratyfikacyjnego lub przystąpienia.

Artykuł 50

5. Każde Państwo-Strona może zaproponować poprawkę i wnieść ją do Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Sekretarz Generalny zakomunikuje następnie o zaproponowanej poprawce Państwom-Stronom łącznie z wnioskiem o wskazanie, czy są one za zwołaniem konferencji Państw-Stron, mającej na celu rozważenie i przeprowadzenie głosowania nad propozycją. W przypadku, gdy w przeciągu czterech miesięcy od daty takiego powiadomienia co najmniej jedna trzecia Państw-Stron wypowie się za zwołaniem takiej konferencji, Sekretarz Generalny zwoła taką konferencję pod auspicjami Narodów Zjednoczonych. Każda poprawka przyjęta większością głosów Państw-Stron obecnych i biorących udział w głosowaniu podlegać będzie zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych.
6. Poprawka, przyjęta w sposób zgodny z ustępem 1 niniejszego artykułu, wchodzi w życie po zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych i przyjęciu większością dwóch trzecich Państw-Stron.
7. Po wejściu w życie poprawki będzie ona miała moc wiążącą dla tych Państw-Stron które się za nią opowiedziały, pozostałe Państwa-Strony natomiast obowiązują nadal

postanowienia Konwencji oraz wszelkie wcześniejsze poprawki, o ile zostały one przez te Państwa przyjęte.

Artykuł 51

3. Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych przyjmować będzie oraz rozsyłać do wszystkich Państw-Stron teksty zastrzeżeń dokonanych przez Państwa podczas ratyfikacji lub przystąpienia.
4. Nie będzie dopuszczalne zastrzeżenie pozostające w sprzeczności z przedmiotem i celem niniejszej Konwencji.
5. Zastrzeżenie może zostać wycofane w dowolnym czasie w drodze notyfikacji tego faktu, złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych, który następnie powiadomi o tym wszystkie Państwa. Taka notyfikacja odniesie skutek w dniu otrzymania jej przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 52

Państwo-Strona może wypowiedzieć Konwencję w drodze pisemnej notyfikacji, złożonej na ręce Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych. Wypowiedzenie nabiera mocy po upływie jednego roku od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 53

Depozytariuszem niniejszej Konwencji jest Sekretarz Generalny Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 54

Oryginał niniejszej Konwencji, którego teksty sporządzone w językach angielskim, arabskim, chińskim, francuskim, hiszpańskim oraz rosyjskim są jednakowo autentyczne, zostanie zdeponowany u Sekretarza Generalnego Narodów Zjednoczonych.

Na dowód czego niżej podpisani pełnomocnicy, będący w należyty sposób upoważnieni przez swe Rządy, złożyli podpisy pod niniejszą Konwencją.

PART III

Updated information with regard to:

- **new bills or enacted legislation**
- **new institutions**
- **newly implemented policies**
- **newly implemented programmes**

Legislative changes regarding complete guardianship had the following pattern:

1/ *Act of 25 July 1998 on amendment of the Act on System of Education* (Official Journal of Law No 117 item 759) offering basis for:

- transferring all competence regarding the system of child protection to local governments as their own tasks,
- transferring the issues of foster families and gaining independence by youth under complete guardianship to the system of social welfare (as of 1 January 1999 r.).

2/ *Regulation of the Council of Ministers of 6 October 1998 on definition of types of schools and establishments of regional importance, whose supervision lies in competence of Voivodship local government* (Official Journal of Law No 147, item. 964), offering basis for:

- exclusion of establishments of the system of illness prevention and treatment, whether local, regional, national or other, from transferring to the local-government of Voivodship,

3/ *Act of 24 July 1998 on amending some acts defining competence of public administration authorities – in connection with the system reform of the State* (Official Journal of Law. No 106, item. 668) amending the Act on Social Welfare, under which:

- local (powiat) centers for family assistance were established
- they were entrusted with the coordination of educational tasks closely connected to the functions of family (foster families, gaining independence by youth under complete guardianship, orphanages, family-led orphanages, emergency centers for guardianship, day-care centers and social-group clubs – on basis of an amendment to this act made in January 2000 further added to the list were centers for adoption and guardianship, centers for social therapy of youth and correction centers for youth).

-

4/ *Regulation of the Council of Ministers of 8 July 1999 on foster families* (Official Journal of Law No 63, item. 713) establishing:

- new type of foster families – receiving monthly payments (pattern facilitating creation of so called family centers for younger children),
- co-ordination of financial aid for the child with the income of a foster family,

5/ *Regulation of the Minister for National Education of 13 August 1999 amending Regulation on types, organization and rules of public care and education and correction establishments* (Official Journal of Law No 67, pos. 758), on basis of which:

- the system of assigning children to public care and education establishments – was changed.

6/ *Regulation of the Minister for Labour and Social Policy of 3 December 1999 on granting aid for gaining independence for residents leaving some care and education establishments, correction establishments, centers for minors and foster families* (Official Journal of Law. No 98, item. 1147), which increases the duties of local centers for family assistance as regards gaining independence of those residents through ensuring them in case of necessity the help including:

- temporary stay in so called protected apartment (up to 2 years),
- total or partial covering of their expenses on room rent,
- facilitating acquisitions of social lodging,
- social work,
- advisory services to the extent necessary for gaining independence,
- supporting the resident gaining independence in his contacts with family,

7/ *Regulation of the Minister of National Education of 16 December 1999 on rules of distribution of educational part of general grants for local government units* (Official Journal of Law. No 111, item. 1284) stipulating:

- funding of establishment in the system of education on the basis of the number of pupils (in case of psychological and pedagogical advisory centers taking also into account the number of children aged 0-6 inhabiting the area of the grant recipient unit),

8/ *Act of 21 January 2000 on amendment of some acts regarding functioning of public administration* (Official Journal of Law, item. 136), constituting basis of:

- Transferring all issues concerning the care and education establishments and correction establishments as well as of centers for adoption and guardianship to the system of social welfare,
- Transferring pedagogical supervision over such establishments to the competence of Voivods.
- Leaving within the system of education exclusively those establishments which deal only with educational issues (care and education establishments, special centers for schooling and education, establishments for pupils learning away from domicile, psychological and pedagogical advisory centers).

9/ *Act of 7 January 2000 amending the Act on social welfare and acts on pensions and disability pensions from the Social Insurance Fund* (Official Journal of Law No 19, item. 238), which constitutes basis to:

- Creation of coherent system of family protection and child care in the framework of the system of social welfare on basis of local centers for family assistance,
- Giving priority to activities targeting at family support within the system of child care,
- Strengthening replacement forms of family protection, including creation of so called family emergency centers receiving in first range children up to 10 years of age,
- Introducing standards of care and education in establishments for care and education and abandoning the formula of frame rules for each establishment,
- Defining pedagogical supervision over establishments for care and education (including also social correction establishments) and establishing Voivod plenipotentiaries as supervisory authority over the standards of care and education,
- Defining the duty of funding the children residing in educational establishments by powiat relevant to their domicile as of 1 January 2001.

The changes in the system of children and youth care are aimed at the maintenance and deepening milieu integration of children and youth placed in complete care establishments and strengthening ties between the child and his/her family.

Based on the Constitution principle of subsidization the state should not replace the family and release the local communities from the responsibilities for the care and education of children. The basic directions of changes in the system foresee:

- giving assistance to the child by supporting the family and not concentrating only on the child (integration of the family).
- giving direct assistance to the family and the child in his/her milieu via local communities and not via governmental institutions (school supervisory offices, remote local government).
- moving all the replacement forms of care and protection over the child (which are represented by orphanages) from the education system to the welfare system being modernized at the moment. Its main task shall be assistance in solving family problems.
- concentrating intensive forms of assistance for the child in a newly created unit of social welfare, the so called local (powiat) centre for family assistance.
- entering the principle of the priority of family forms of care and protection over the institutional forms into the legal system regulations.
- creating, within the system of social welfare, a new kind of foster family functioning as “family emergency” for a special protection of small children who should, under no circumstances, be placed in formal establishments.

The following tasks were transferred to the social welfare system in the years 1998 – 2000:

- foster families
- gaining independence by youth under complete guardianship

- running public care and education establishments: orphanages, family-led orphanages, emergency centers for guardianship, day-care centers and social group clubs, centers for social therapy of youth, youth correction centers, centers for adoption and guardianship.
- subsidizing non-public establishments which perform the tasks of public establishments.
- all together over 1000 public care and education establishments granting aid to over 3000 children and young people were transferred to the system of welfare.
- powiats took over competencies and tasks to place children in care and education and correction establishments. It also concerns powiats which do not run any establishments of the kind. Yet they were obliged to ensure children with proper care and education conditions.
- transferring care and education establishments to the system of welfare does not mean the Ministry of Education is not interested in social problems of children and youth. The issue of education is being emphasized very strongly also in the legal system regulations. The integration between learning and education has been approved and educational programs and educational aspects of school curricula became a part of school education (in 2002 school programs of children and youth problems prevention became a significant element of school work). The role of parents was also stressed and they are supposed to review educational school programs.
- prevention actions carried out to 2002 within the framework of educational program and program bases support education process as there are many threats resulting from aggression, violence, drugs, alcohol overuse and other pathologies.
- in connection with the reform, to have the tasks of welfare performed by powiats, a local (powiat) organizational unit was created – local center for family assistance.
- local centres for family assistance as independent organizational and budgetary units are responsible directly to the powiat management. The centre supervises replacement forms of family protection and care and education establishments, particularly financial and administrative aspects of their activities.

While preparing new legal bases for the protection of the child in the welfare system a special attention was paid to ensure the rights of the child placed outside his/her natural family. Two ordinances were issued presenting regulations on direct protection of the child. The ordinances take into consideration legal regulations introduced in the Convention on the Rights of the Child..

- *Ordinance of the Council of Ministers of September 29, 2001 on foster families* (Official Journal of Law No 83, item 939) based on the Act of Welfare. In para 2 it is stated that the best interest of the child and respect for his rights are the basic guidelines for foster families. Referring to detailed rights of the child placed with a foster family, some regulations of the Convention on the Rights of the Child were quoted, such as the right to know one's origin, the right to maintain emotional contacts with one's natural family and other close persons, the right to respect for one's dignity and the right to protection against any forms of violence.
- *Regulations of the Ordinance of the Minister of Labour and Social Policy on care and education establishments* (Official Journal of Law No 80, item 900) designate norms and standards that should be observed by the establishments in order to perform their tasks properly. Education and protection standards determined in para 35 and 37 were worked out in accordance with the Convention on the Rights of the Child. It is emphasized that the establishment is obliged:
 - 1 to create conditions of physical, emotional and cognitive development of the child,
 - 2. to respect child's subjectivity, listen to his/her opinion and, if possible, take it into consideration in all matters concerning the child and inform the child about actions concerning him/her,

- 3. to ensure the feeling of safety,
- 4. to respect and support emotional contacts of the child with his/her parents, brothers, sisters and other people staying or working in the establishment or in some other place,
- 5. to teach the child how to start emotional ties and interpersonal relations,
- 6. to teach the child respect for tradition, cultural continuity,
- 7. to teach the child how to plan and organize everyday life activities depending on the age of the child,
- 8. to teach the child how to organize leisure including participation in cultural, sport and relaxation activities,
- 9. to create and develop habits and to teach how to live in a healthy way,
- 10. to prepare children for taking responsible decisions and to teach how to be independent,
- 11. to equalize the differences in the development of children,
- 12. to agree decisions significant for the child with his/her parents or guardians.

Due to competence changes described above which concern coordination of policies in the field of full observation of the rights of the child, the work on new programs will be started again in the presently changed organizational pattern.

Newly implemented programs

In September 2002 the Ministry of National Education and Sport implements two governmental intervention and protection programs:

- **Government program to equalize chances of pupils starting school education „SCHOOL EQUIPMENT”**
- **Government program of support for gminas to ensure food for pupils.**

The government program to equalize chances of pupils starting school education „School equipment” is a program to be implemented in 2002 and covers the area of all voivodships.

It is targeted at families suffering from difficult financial situation, which should be granted assistance by purchasing school manuals and school utensils, further called „school equipment”, for children beginning their education. Direct beneficiaries of the program in 2002 are first grade primary school pupils from families, whose income per capita does not exceed income ratio, as defined under Article .4 of the Act of 29 November 1990 on Social Welfare. In the future a possibility to continue and widen the scope of the program shall be considered.

„Government program of support for gminas to ensure food for pupils” gives way to free aid, whose aim is to ensure food for pupils from families, whose income is below the level defined in the Act on Social Welfare.

The program is targeted at pupils of 1st and 2nd level of primary schools (children and youth aged 7-16).

Detailed rules and procedure of granting aid to ensure food for pupils in 2002 are set in the Regulation of the Council of Ministers (Official Journal of Law No 6, item. 56).

The amount of PLN 160 millions was anticipated in the target reserve of the state budget to that end. The program is being implemented in all voivodships.